

Čaba MAĐAR

**KAPETAN BOJNOG BRODA MIROSLAV STUMBERGER
(1892-1983)
(POVODOM 20 GODINA SMRTI)**

KLJUČNE RIJEČI: Hidroplani »Lochner«, podmornica »Nebojša«, motor na mlazni pogon, krstarica »Bari«, kuća i muzej »Starog kapetana«, Klapa »Stari kapetan«

Biografija kapetana bojnog broda Miroslava Štumbergera zasniva se na realnim historijskim i životnim činjenicama ali se ne pretenduje da ona bude sveobuhvatna, jer u sadašnjim okolnostima njegova obimna arhiva i relevantna dokumentacija je još nedostupna za javnost. To ne znači da se ove 2003. godine, na 20-godišnjicu njegove smrti, ne spomene njegovo ime i djelovanje u Boki Kotorskoj, što je do sada neopravdano zapostavljeno, jer i kapetana b.b. Miroslava Štumbergera možemo svrstati u istaknute pomorce i patriote Boke.

Miroslav Štumberger je rođen **2. jula 1892.** godine u mjestu Šmarje pri Jelšahu kod Celja u Sloveniji. Izvorno slovenačko prezime mu je bilo **Stranbregar**, ali su mu prezime Austrijanci preveli na Stumberger. Realnu gimnaziju je završio u Ljubljani. Pošto je još od rane mladosti iskazao veliki interes za pomorstvo, uz pomoć svoga strica 1912. godine uspijeva da se upiše u Vojno pomorsku akademiju u Puli i akademiju završava sa primjernim uspjehom.¹ Već kao kadet iskazao je i veliko interesovanje za nova tehnička saznanja koja su se početkom XX vijeka naglo razvijala, među kojima je bilo i vazduhoplovstvo.

U Boku Kotorsku Štumberger prvi put dolazi 1914, godine oklopnjačom »Monarh« i po svojoj želji biva raspoređen u novoosnovanu hidroplansku bazu u Kumboru, gdje postaje pilot na jednom od prva dva hidroplana tipa »lochner«. Hidroplani su bili dvosjedi i služili su kao izviđački avioni austro-ugarske ratne flote u oblasti južnog Jadrana. Tadašnji hidroplani su imali snagu motora 90 KS i letjeli su brzinom od 90 km/h. U ratnim uslovima, od 1914. godine, bili su naoružani jednim mitraljezom i sa nekoliko bombi 3, 5, ili 10 kg. koje su se ručno izbacivale iz kabine pilota. Dana 31. maja 1915. godine Miroslav Štumberger, tada već poručnik fregate, izveo je svoj prvi borbeni let

¹ Kazivanje Branke Prica-Pešut iz Splita, nećakinje Miroslava Štumbergera.

i sa komandantom baze kapetanom fregate Hugom Ockermüllerom bombardovao luku Brindizi. U drugoj jednoj vazdušnoj akciji Miroslav Štumberger je svojim hidroplanom napao u Otrantskom kanalu jednu savezničku krstaricu i za pokazanu hrabrost bio odlikovan sa »Signum laudis«.²

Međutim, pilotiranje u hidroplanskoj bazi je ubrzo napustio. Željan novih podviga, javlja se na podmorničarski i torpedni tečaj. Po završetku tečaja bio je raspoređen na podmornicu **U-16**, ali greškom administracije našao se na podmornici **U-17**, što je bila srećna okolnost za njega jer je podmornica **U-16** ubrzo bila potopljena i cjelokupna posada je poginula u njoj. Prelaskom komandanta podmornice **U-17**, Čeha Zdeneka Hudičeka na podmornicu **U-28**, i Štumberger prelazi na **U-28** kao prvi oficir na podmornici, sa bazom na Rosama. Sa ovom podmornicom Štumberger učestvuje u više podmorskih borbenih akcija na Jadranu, u Jonskom i Egejskom moru i u Mesinskom kanalu.

U podmorničarskoj službi ostaje do kraja prvog svjetskog rata, a slom Austro-ugarske u oktobru 1918. godine zatiče ga na Rijeci.

Već 8. decembra 1918. godine dobija poziv od komandanta mornarice nove Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, admirala Dragutina Price, da se kao Slovenac u novoj državi, javi na dužnost u podmorničarsku bazu u Kumboru. Tu dobija mjesto komandanta baze. Godine 1924-1926. organizuje Tehnički nastavni centar za podvodna oružja (torpeda i podvodne mine) i konstruiše lansirnu rampu za ispitivanje i reglažu torpeda u Kumboru.

Godine 1925. Engleska je ponudila Ratnoj mornarici SHS izradu podmornica. Miroslav Štumberger kao jedan od tri člana komisije za nadzor gradnje odlazi u New-Castle i tu boravi 18 mjeseci do završetka i preuzimanja podmornica. Po preuzimanju podmornica »**Nebojša**« i »**Hrabri**« biva postavljen za prvog komandanta podmornice »**Nebojša**«, ali usljed nesuglasnica sa komandom Ratne mornarice ubrzo, 1929. godine, biva smijenjen i ponovo postavljen za komandanta Tehničkog centra za podvodna oružja. Godine 1934. unapređen je u čin kapetana bojnog broda i imenovan za komandanta Pomorske oblasti južnog Jadrana i tu dužnost obavlja do 1938. godine. Početkom 1938. godine predložen je na doškolovanje za admirala, ali to odbija i traži da se u svojoj 45-toj godini penzionise sa beneficiranim stažom kao bivši podmorničar.

U vremenu dok je bio komandant Tehničkog centra za podvodna oružja, a i kasnije, intenzivno se bavio istraživačkim i novatorskim idejama i eksperimentima. Teško je nabrojati sve njegove pronalaskе kojih je bilo oko 500. Ovdje ću navesti samo nekoliko primjera: Prilikom preuzimanja podmornica u Engleskoj, tehnička komisija ga je upoznavala sa opremom podmornica.

Među opremom se nalazio i jedan novi tip sonara. Kada su mu početi objašnjavati funkciju sonara, Štumberger ih je prekinuo u objašnjavanju s tim

² Kazivanje Miroslava Štumbergera za života autoru ove biografije.

PODMORNICA U-28 NA KOJOJ JE MIROSLAV ŠTUMBERGER PLOVIO OD 1916-1918. GODINE KAO PRVI OFICIR

PODMORNICA »NEBOJŠA« NA KOJOJ JE MIROSLAV ŠTUMBERGER BIO PRVI KOMANDANT 1928 - 1929. GODINE

da mu je to već poznato - jer je on konstruktor takvog sonara! Naime, taj svoj izum je posredstvom jednog Belgijanca već ranije poslao u Belgiju na testiranje s tim da mu javi da li je primjenljiv na podmornicama. Belgijanac mu je uskoro odgovorio da je sonar neupotrebljiv, dočim ga je prodao Englezima.

Drugi primjer je eksperimentisanje sa mlaznim motorom na tečno gorivo još 1923-1925. godine. Prototip motora je poslao u Beč na testiranje, ali odgovor nikada nije dobio. Jedan primjerak takvog mlaznog motora svojevrmeno je bio izložen u holu njegovog muzeja u Baošićima. U publikaciji Ministarstva nauke i tehnologije Slovenije od maja 1993. godine, stoji informacija na engleskom jeziku, da je momarički oficir Miroslav Štumberger 1923 - 1925. godine usavršavao mlazni motor na tečno gorivo.³

U to vrijeme Miroslav je napisao i udžbenik za torpedistiku i minerstvo po kojemu sa radilo, ali mu ni to nikada nije priznato. Konstruisao je i podvodnu minu **C-15** koja je standardizovana u naoružanju Jugoslovenske kraljevske mornarice.

Starijoj generaciji Bokelja je poznat tragičan događaj koji se dogodio 10. decembra 1944. godine, kada je poslije oslobođenja Boke putnički parobrod »Cetinje« naišao na podvodnu magnetnu minu u Tivatskom zalivu i potonuo sa brojnim žrtvama. Tada se došlo do saznanja da su Njemci prije povlačenja iz Boke zaliv zasijali podvodnim magnetnim minama i time paralisali cjelokupni pomorski saobraćaj u zalivu. Primorska komanda južnog Jadrana tada je pozvala Miroslava Štumbergera da riješi razminiranje Boke. Štumberger je konstruisao uređaj kojim je to uspješno i urađeno. Kasnije, kada je iz Sovjetskog saveza stigao novi uređaj za razminiranje ostale obale Jadrana, ustanovljeno je da je ruski uređaj rađen na istom principu kao što je onaj što ga je uradio Štumberger.

Miroslav Štumberger je za vrijeme svog službovanja zavolio Boku, stekavši tu mnogobrojne prijatelje i poštovaoce među svojim kolegama i mještanima, pa je odlučio da Boku više ne napusti do kraja života. Veoma mu se dopalajedna stara ozidina u zabačenom dijelu Baošića, tu gdje se spajaju tri zaseoka Mogilica, Lug i Staro guvno. Često je na to mjesto dolazio radi inspiracija za svoje slike koje je slikao u prirodi. Ozidina je bila starina porodice Kamilić. Ozidinu i okolni kamenjar u površini od 2000 m² otkupio je od Kamilića za 12000 dinara, ali je za gradnju kuće još uložio oko 100.000 dinara. U kuću je ugradio i ukrasne kamene elemente pragova prozora i vrata sa starih palaca iz Perasta, što je za dodatne troškove od 60000 dinara otkupljivao i dopremao konjima sa obale. Počeo je da gradi i pristupni put prema kući kako bi mogao

³ Country Info (Language and Culture) Schentific Endoavor in Slovenia - a Historical Overview (Istorijski pregled jezika i kulture u Sloveniji, str.4/6, Ljubljana 1953.

KAPETAN BOJNOG BRODA MIROSLAV ŠTUMBERGER 1938. GODINE

KAPETAN BOJNOG BRODA MIROSLAV STUMBERGER KAO KOMANDAT
POMORSKE OBLASTI JUŽNOG JADRANA 1934. GODINE NA SVEČANOJ
SMOTRI U KUMBORU

svojim automobilom »ševrolet« kabrioletom stići do kuće, ali je od toga morao da odustane zbog visokih troškova.⁴

Kamenjar oko nove kuće uredio je podzidama i cjelokupni ambijent oplemenio parkom i malim vinogradom. Posebno je bio ponosan na oko 200 sadnica raznih ruža, među kojima je bilo rijetkih primjeraka sa zelenim i crnim cvijetom.

Već od svog dolaska u Boku imao je afiniteta za sakupljanje starina kojih je u to vrijeme još bilo u izobilju kod mještana. Nije štedio novac za otkup tih predmeta, tako da je uskoro cijela kuća bila puna raznovrsnih etnoloških predmeta, ali i vrijednih primjeraka starog oružja. Sve je to bio rezultat decenijama napornog i intenzivnog rada, ne samo jednog pasioniranog sakupljača starina, nego više i nadasve čovjeka u čijem je stvaralaštvu izraženo duboko osjećanje humanizma. U ovom njegovom životnom djelu se vidi čovjek-umjetnik zapaženog stvaralačkog duha, visoke kulture i obrazovanosti sa znanjem pet jezika, kulturni radnik i rodoljub.

Svojevremeno je pedantno sačinio popis muzejskog inventara sa naznakom porijekla svakog pojedinog predmeta. Komisija imenovna od strane Skupštine opštine Herceg-Novi koja je 29. novembra 1964. godine izvršila popis muzejskih predmeta Štumbergera, popisala je 1472 predmeta i to 372 komada etnografskih, 115 ikona i slika, 27 ćilima raznog porijekla, 20 raznih geografskih mapa, 22 makete jedrenjaka sopstvene izrade, 13 amfora, 220 komada starog novca, 22 predmeta iz NOB-a, 53 komada stilskog namještaja i još 652 komada raznih drugih predmeta.⁵

Posebnu vrijednost činila je biblioteka od 1516 knjiga, među kojima je bilo 46 knjiga iz XVII, XVIII i XIX vijeka. Kao najvrednije knjige mogu se navesti tri toma jednog od prvih izdanja Enciklopedija britanika iz 1788. godine. (The New Royal Cyclopaedia and Encyclopaedia, vol. I, II, III. London 1788.)

Miroslav Štumberger je bio i pasionirani graditelj maketa starih jedrenjaka. Njegove makete krase mnoge muzeje u Kotoru i u inostranstvu, kao i brojne druge ustanove i privatne domove kao pokloni. Praktično broja im se ne zna. U izdanju časopisa Vojno pomorske oblasti JRM »Čuvari Jadrana«, 1974. godine u nastavcima je objavljeno uputstvo za izradu maketa brodova koje je napisao Štumberger, pod naslovom »Kako sagraditi model broda« koje i danas upotrebljavaju mnogi modelari.

⁴ Kazivanje Blagoja-Blaga Kamilića (1926-2002) iz Baošića, za života autoru ove biografije.

⁵ Rješenje Skupštine opštine Herceg-Novi br. 01-48/3 od 8.V. 1964. godine o imenovanju Komisije za procjenu muzejskog materijala zbirke Štumberger Miroslava u Baošićima, u sastavu Popović Dušan, direktor Zavičajnog muzeja u Herceg-Novom za predsjednika Komisije i za članove Komisije: Crnuć Mariju etnologa, Nikolić Iliju, profesora istorije umjetnosti i Pušić Iliju. kustosa Zavičajnog muzeja Herceg-Novi.

Drugi svjetski rat Miroslav Štumberger je veoma teško podnio. Usamljen, bez rodbine, bio je upućen na brigu mještana Baošića koji su mu za cijelo vrijeme rata ukazivali dužnu pažnju. Vješto je izbjegavao nastojanje okupatora da ga uvuku u bilo kakvu saradnju iako mu je za saradnju nudena nagrada u zlatnicima. Ta njegova odbojnost rezultirala je internacijom u logor na poluostrvu Prevlaci. Malo je poznato da je u toku rata bio aktivan saradnik ilegalnog narodno oslobodilačkog pokreta. Jedan od njegovih ilegalnih veza sa Orjenskim partizanskim bataljonom, koji je jednom četom dejstvovao u zaleđu Baošića, na Bunovićima, bio je i danas živi Bijeljanin Aleksandar-Leka Todorović (83). Vrijedno je opisati jednu akciju koju je po nalogu tadašnjeg komandira bunovičke čete Orjenskog bataljona Jugola Grakalića (1920 - 1943), posredstvom Leke Todorovića pripremio Miroslav Štumberger kao stručnjak za podvodna oružja:

POLOŽAJ ITALIJANSKE KRSTARICE „BARI“ NA SIDRIŠTU
U RISANSKOM ZALIVU 1942. GODINE

Za vrijeme italijanske okupacije 1941-1943. godine u Boki Kotprskoj stalno je stacionirala zastarjela italijanska krstarica »Bari«. Pošto krstarica nije bila sposobna za borbene aktivnosti na Mediteranu, svojim dalekometnim topovima velikog kalibra predstavljala je pokretnu artiljerijsku tvrđavu u zalivu. Svojim dejstvima često je gađala položaje Orjenskog bataljona i zagorska sela. Iz tog razloga Jugole Grakalić je od ilegalaca zatražio da se ta »šarulja« (kako su je populamo nazivali mještani uslijed crno-sive maskirne boje) uništi.

Prema uputstvima Štumbergera, Leka Todorović (koji je inače bio elektromehaničar i u to vrijeme zaposlen u Arsenalu u Tivtu), konstruisao je elektromagnetni upaljač (detonator) za jednu podvodnu minu koju je trebalo aktivirati ispod krstarice. Podvodnu minu je trebao sa skladišta iz Kumbora da motornom barkasom iznese Stevo Marić (1906 - 1979), koji je sa tom barkasom bio u službi italijanske lokalne plovidbe kroz Boku, a barkasa je inače bila stacionirana u Kumboru u blizini skladišta mina.

Krstarica »Bari« je u to vrijeme bila na sidrištu ispred Risna. Predviđeno je bilo da se noću mina konopcem od »parangala« od rta »Sopot« navuče na krstaricu sa rta »Banja« koji se nalazi na suprotnoj strani risanskog zaliva. Jedinu teškoću za ovu akciju predstavljao je sidreni lanac broda u koji bi mina mogla da zapne. Za rješenje ovog problema bio je zadužen ilegalac, inače ribar, Baošičanin Savo Cvjetković (1920 - 1988). Savo je trebao noću čamcem ili plivajući da provuče konopac između sidrenog lanca i broda.⁶

Kada su sve pripreme urađene i aktiviranje elektromagnetnog upaljača više puta isprobano, Italijani su nešto naslutili i u zadnji čas krstaricu premjestili na sidrište ispred Njivica. Da je ova diverzija uspješno izvedena, bila bi to jedna od najznačajnijih diverzija drugog svjetskog rata u Sredozemlju.

Znatiželjnicima Štumberger je vrata svoje kuće nazvane »**Dom starog kapetana**«, otvorio 1955. godine. Od tada je njegova kuća sa muzejskom zbirkom postala nezaobilazna turistička atrakcija. O njemu se pročulo širom Jugoslavije, pa i dalje van njenih granica. Od tada su »Dom starog kapetana« posjećivali nebrojeni turisti, inostrani i domaći, đačke ekskurzije, pripadnici JNA, i domaći građani. Za svakoga je Miroslav imao neku zanimljivu priču koju su bez daha slušali posjetioci. 1964. godine u knjigu posjetilaca muzeja upisalo se 760 posjetilaca. Posredstvom štampe, filmova i televizije šira javnost je upoznavana sa životom i radom Štumbergera. Pošta u Baošićima je za života Štumbergera primala dnevno više pošiljki nego cijelo naselje zajedno. Za svoje zasluge na popularisanju pomorstva dobio je Zlatnu plaketu Bokeljske momarice, Srebrno jedro Komande ratne momarice Jugoslavije, dvostruki je dobitnik Oktobarske nagrade grada Herceg-Novog, ali između brojnih odlikova-

⁶ Kazivanje Aleksandra-Leke Todorovića (83) iz Bijele.

»DOM STAROG KAPETANA« U BAOŠIĆIMA

Muzej kapetana Štumbergefa • Baošići

nja i priznanja počasnno mjesto je imao Orden zasluge za narod kojim ga je odlikovao predsjednik SR Jugoslavije Josip Broz Tito.

Miroslav Štumberger je doživio duboku starost. Pred kraj svoga života očigledna je bila njegova zabrinutost za sudbinu svoje ostavštine. Nemajući direktnog nasljednika želio je da se oduži ovom kraju, pa je odlučio da svoju kuću i muzejsku zbirku zavješta opštini u kojoj je proveo život. To je uradio uprkos ponudi njegovih Slovenaca - delegacije Pomorskog muzeja iz Pirana, da zbirku posmrtno prenesu u Piran.

Vodio je više pregovora i sa predstavnicima JRM admiralima Ivanom Purišićem i Brankom Mamulom da muzej preuzme JRM, pod uslovom da muzej ostane u Baošićima. Svoj muzej je ponudio i Opštini Herceg-Novu i tu je svoju želju potvrdio sa dva testamenta sačinjena pred Opštinskim sudom u Herceg-Novom 30. oktobra 1973. i 22. januara 1979. godine. Međutim, kasnije, testamentom sačinjenim 7. maja 1979. godine pred Opštinskim sudom u Dubrovnici, gdje je bio poslije katastrofalnog zemljotresa na crnogorskom primorju privremeno smješten u Domu kapetana, kao svoju posljednju želju, za nasljednika svoje ostavštine proglasio je **Mjesnu zajednicu Baošići**, uz neke manje djelove imovine koje je zavještao svojoj nećakinji Branki Prica-Pešut i Dragoljubu Kruščiću iz Baošića koji mu je pomagao u održavanju doma.⁷ Ovdje se može napomenuti i jedan detalj prilikom pisanja testamenta u Dubrovnici. Davanju testamentalne izjave bio je prisutan advokat Žarko Stanovčić iz Herceg-Novog sa dva ljekara neuropsihijatra iz dubrovačke bolnice, dr Mirković i dr Miketić, radi potvrde sposobnosti starije osobe za davanje testamentalne izjave. Nakon razgovora sa Štumbergerom ljekari su advokatu Stanovčiću izjavili da je Štumberger pametniji od njih obojice.

Vrijedno je citirati klauzulu testamenta iz koje se vidi koliko je Štumberger bio privržen Baošićima:

»...iz ove kuće, koju ostavljan sa svim inventarom Mjesnoj zajednici Baošići, radi čega je osnovana i cijela zadužbina, ne smije se izneti nikakvi predmet, niti u svrhu grupnih izložbi izvan ove kuće, a ni u bilo koju drugu ustanovu, a pogotovu ne u svrhu prodaje ili poklona, pa želim i određujem da ona vazda predstavlja jednu cjelinu.«

Miroslav Štumberger umro je **6. maja 1983.** godine u 92 godini života. Onemoćao, svoje posljednje dane proveo je u Institutu »Dr Simo Milošević« u Igalu, okružen dužnom pažnjom tamošnjeg medicinskog osoblja, Njegovi posmrtni ostaci kremirani su i urna sa pepelom uzidana je ispod mramorne ploče sa natpisom, u holu »Doma starog kapetana« u Baošićima.

⁷ Rješenje o nasljeđivanju Opštinskog suda u Herceg-Novom, Posl. br. O.118/83, od 30.12. 1985. godine.

MRAMORNA PLOČA U HOLU MUZEJA IZA KOJE SE NALAZI
URNA SA PEPELOM POK. MIROSLAVA ŠTUMBERGERA

Uspomenu na »Starog kapetana« danas nosi Klapa »**Stari kapetan**« iz Baošića sa pjesmom

<i>»U Baošiću ima stan</i>	<i>Kuća ta prepuna suvenira,</i>
<i>Gdje žive stari kapetan,</i>	<i>A svaki u srce dira.</i>
<i>Što mora je oplovio</i>	<i>I sjeća na mladost</i>
<i>I cijeli svijet volio.</i>	<i>Naš kapetan ponosno u njem žive.«</i> itd. . .

Na kraju jedna tužna napomena: Oštećenja od katastrofalnog zemljotresa 1979. godine na »Domu starog kapetana« do danas nijesu sanirana i muzej je zatvoren. U međuvremenu dogodile su se i nekolike provale u zgradu i znatan dio vrijednih eksponata netragom je nestao. Nadležni opštinski organi Herceg-Novog više puta su raspravljali šta da se preduzme radi sanacije i zaštite zgrade. Posljednji put Skupština opštine Herceg-Novi 30. aprila 2001. godine, imala je na dnevnom redu pitanje zadužbina u opštini, među kojima se raspravljalo i o muzeju Štumbergera ali osim što je uprava Galerije »Josip Bepo Benković« iz Herceg-Novog izvršila popis preostalog inventara u muzeju, ništa drugo nije preduzeto⁸.

⁸ Informacija o stanju zadužbina Štumberger, Zloković, Bošković, Duković, Laketić i Đanjević. Dodatak - izlaganje načelnika Sekretarijata za društvene djelatnosti i opštu upravu Olivere Doklešić na sjednici Skupštine opštine Herceg-Novi, održane 30.04.2001. godine.